

Estimarea fenomenului de emigrație din România în profil teritorial

Implicînd mișcarea spre exterior temporară sau definitivă a unor categorii de populație, fenomenul emigrației nu se derulează lin și uniform la nivelul diferitelor zone și județe ale țării, el cunoscînd evoluții, dinamici și intensități specifice în funcție de anumite caracteristici sociale, economice etnice, culturale și istorice. Pornind de la existența anumitor dimensiuni și caracteristici generale ale acestui fenomen la nivel național — care au fost evidențiate în prima parte a acestui studiu preliminar semnat de Sorin M. Rădulescu* — principala problemă care s-a pus în fața cercetării noastre a fost de a încerca identificarea acelor factori care se reproduc, în totalitate sau în parte, la nivelul emigrației din diferite zone, precum și evidențierea condițiilor specifice care particularizează sau diferențiază evoluția acestui fenomen, în profil teritorial.

1. Distribuția geografică (zonală) a fluxului de emigranți

O primă dimensiune a evoluției migrației în exterior a populației o reprezintă distribuția zonală a migranților în funcție de mediul rezidențial. Din acest punct de vedere, fenomenul cunoaște o distribuție neuniformă și inegală, avînd intensități și ponderi diferite la nivelul zonelor și județelor țării. Luînd ca indicator de bază numărul de persoane emigrate la nivelul întregii țări și urmărind distribuția emigranților în funcție de mediul rezidențial, pot fi identificate 3 zone cu intensități și ponderi diferite :

1. o zonă cu intensitate scăzută a fluxului emigrațional, în care numărul celor plecați este mai mic de 100 de persoane. Această zonă include marea majoritate a județelor din *Moldova* (Botoșani, Iași, Bacău, Vaslui, Galați, Vrancea, Brăila), *Dobrogea* (Constanța și Tulcea), *Muntenia* (Giurgiu, Călărași, Prahova, Ialomița, Teleorman, Dîmbovița, Argeș) și *Oltenia* (Olt, Dolj, Gorj, Vâlcea) ;

2. o zonă cu intensitate medie, în care cifra persoanelor emigrate este sensibil apropiată de cea a mediei pe țară. Zona include o parte din județele situate în *Banat* (Mehedinți, Caraș Severin) și *Transilvania* (Covasna, Hunedoara, Maramureș, Bihor) ;

3. o zonă cu intensitate ridicată, în care cifra totală a emigranților este cu mult peste cea a mediei pe țară. Această zonă include județe situate în *Banat* și *Transilvania* : Brașov, Sibiu, Mureș, Cluj, Alba, Timiș, Arad și Satu Mare.

* Vezi studiul: *Principalele tendințe ale emigrației definitive în România postrevoluționară* în numărul prezent al acestei reviste, 3—10.

În tabelul 1 redăm distribuția fluxului migrației spre exterior în funcție de mediul de rezidență al emigranților.

Tabelul 1

Zona	Nr. de județe	Pondere în populație %	Pondere în emigrare %
Intensitate* scăzută și medie	32	70,00	15,48
Intensitate ridicată	8	19,99	78,36
Municipiul București	1	10,01	6,16
Total	41	100,00	100,00

* În acest tabel a fost inclus și județul Harghita, deși, după cum s-a precizat, el nu figurează în datele primite de la Direcția de pașapoarte, evidența străinilor și controlul trecerii frontierei.

Din acest tabel rezultă următoarele constatări :

a. cele 8 județe cu intensitate ridicată în fluxul emigrațional, deși dețin o pondere doar de o pătrime în totalul populației, concentrează ponderea covârșitoare în totalul emigranților (78,36%);

b. cele 32 de județe care cunosc o intensitate scăzută sau medie a fluxului emigrațional, deși dețin o pondere de 70,00% în populația țării, concentrează abia 15,48% din emigranți;

c. municipiul București, care reprezintă o pondere de 10,01% în populația țării, concentrează 6,16% din fluxul de emigranți.

Întrucât cele 8 județe, împreună cu municipiul București, concentrează 84,45% din totalul emigranților, analiza noastră se va axa, cu precădere asupra principalilor indicatori ce individualizează evoluția fluxului lor emigrațional.

Un prim indicator îl reprezintă ponderea fiecăruia dintre aceste județe în fluxul emigrațional din aceste județe, comparativ cu ponderea aceluiași județe în totalul emigranților din zona cu intensitate (vezi tabelul 2).

Rezultă, deci, o anumită ierarhie a județelor în privința ponderii lor în fluxul emigrațional, pe primul loc situându-se județul Sibiu (cu 26,69% și 31,60%), iar pe ultimul loc județul Cluj (3,44%).

Având în vedere faptul că județele analizate nu sînt egale ca număr de locuitori, indicatorul privind ponderea fiecărui județ în ansamblul fluxului de emigranți nu este suficient de relevant. Din acest punct de vedere, mai semnificativ pentru analiza noastră îl reprezintă indicele de emigrare calculat la 1000 de locuitori, proporțional cu populația totală a fiecărui județ în parte.

Raportînd populația emigrantă din cele 8 județe amintite la numărul total al populației din aceleași județe, indicii de emigrație reprezintă 4,54, menținîndu-se ierarhia dintre județe, cu excepția județelor Satu Mare și Mureș, care și-au inversat locurile (tabelul 3).

Tabelul 2

Județul	Pondere în total emigranți pe țară. %	Pondere în total emigranți din zonă (%)
Sibiu	26,69	31,60
Timiș	17,45	20,66
Arad	8,60	10,18
Brașov	8,46	10,03
Alba	4,92	5,84
Mureș	4,79	5,68
Satu Mare	3,94	4,69
Cluj	3,44	4,68
București	6,16	7,24
Total	84,45	100,00

Tabelul 3

Județul	Indicele de emigrare
Sibiu	14,12
Timiș	6,57
Arad	4,62
Brașov	3,28
Alba	2,65
Satu Mare	2,55
Mureș	2,07
Cluj	1,24
Municip. București	0,70

Din compararea indicilor de emigrare existenți în aceste județe cu cei existenți la nivel național se desprind următoarele concluzii: a. cu excepția județului Cluj și municipiului București, restul de 7 județe (Sibiu, Timiș, Arad, Alba, Brașov, Mureș și Satu Mare) dețin un indice de emigrare superior celui înregistrat la nivel național (care este de 1,16 persoane emigrate la 1000 de locuitori);

b. județele Sibiu, Timiș și Arad dețin cei mai ridicați indici de emigrație calculați la 1000 de persoane (14, 12, 6,57 și 4,62).

c. o situație specială o deține municipiul București care, deși în funcție de cifra absolută a persoanelor emigrante se încadrează în zona cu intensitate ridicată, datorită raportării la numărul total de locuitori (peste 2,3 milioane) nu atinge decât un indice de 0,70 persoane emigrate la 1000 de locuitori.

Dacă extrapolăm evoluția viitoare a indicilor de emigrație la numărul total de persoane care au părăsit definitiv țara pînă la sfîrșitul anului 1990 și comparăm cele două cartograme referitoare la indicii de emigrație din fiecare județ, se constată menținerea aceleiași ierarhii între județe și chiar o „distanțare” a județelor *Sibiu*, *Timiș* și *Arad*, care ating indici de emigra-

grare alarmanți; județul Sibiu — 42,38‰, județul Timiș — 19,75‰, județul Arad — 13,80‰. De asemenea, atrage atenția intrarea în rîndul zonei cu intensitate medie a indicilor de emigrație a județelor: *Caraș Severin* (4,11‰), *Mehedinți* (3,86‰), *Bihor* (2,98‰), *Covasna* (2,77‰), *Hunedoara* (2,41‰), *Maramureș* (2,19‰).

Redistribuind județele în funcție de nivelul atins de indicele de emigrație la 1000 de locuitori, raportat la întreaga populație care a părăsit țara anul trecut și utilizînd o scală de evaluare cu trei dimensiuni: *scăzută* (în care indicele de emigrație este între 0,1—1,0 la o mie de locuitori), *medie* (în care indicele de emigrație oscilează între 1,1 — 5,0 la o mie de locuitori) și *ridicată* (peste 5,1 persoane emigrate la o mie de locuitori), se pot identifica 3 zone cu intensități diferite :

1. *o zonă cu intensitate scăzută* (în care indicele de emigrație este sub 1,00‰), zonă ce se pare că se menține și în viitor. Ea cuprinde *21 de județe*, majoritatea situate în teritoriul extracarpatic, făcînd parte din provinciile tradițional-istorice *Moldova*, *Muntenia*, *Oltenia* și *Dobrogea*. Este vorba de județele: Botoșani, Iași, Neamț, Bacău, Vaslui, Vrancea, Galați, Buzău, Brăila, Tulcea, Ialomița, Călărași, Giurgiu, Prahova, Teleorman, Dimbovița, Argeș, Olt, Dolj, Gorj, Vâlcea ;

2. *o zonă cu intensitate medie*, în care indicele de emigrație oscilează între 1,1 — 5,0 persoane emigrate la 1000 de locuitori. Din această zonă fac parte *11 județe* (Cluj, Caraș Severin, Mehedinți, Bihor, Covasna, Hunedoara, Maramureș, Bistrița Năsăud, Suceava, Sălaj, Constanța) și *municipiul București* ;

3. *o zonă cu intensitate ridicată*, în care indicele de emigrație se situează peste nivelul mediu al indicelui de emigrație pe țară (care este de 3,45 la o mie de locuitori), atingînd chiar cote extrem de ridicate (cum este, de pildă, în județul Sibiu). Această zonă cuprinde *7 județe* intracarpatic, situate în *Transilvania* și *Banat* (Sibiu, Brașov, Alba, Mureș, Timiș, Arad și Satu Mare).

Desigur, toate aceste date și concluzii nu au un caracter definitiv, întrucît doar prelucrarea integrală a informațiilor statistice și a celor recoltate din anchete sociologice va stabili imaginea reală și completă asupra evoluției fenomenului de emigrație în profil teritorial. Oricum, așa cum rezultă din simpla analiză a distribuției geografice a acestui fenomen, se poate constata că el reprezintă o serioasă problemă socială, cu profunde implicații economice, sociale, demografice, psihologice și culturale pentru factorii ce sînt chemați să se ocupe de situația persoanei în societate. De altfel, din discuțiile avute cu o serie de experți și practicieni în domeniul migrației populației rezultă că acest fenomen are tendința de descreștere și de stabilizare între anumite cote considerate ca dezirabile pentru societate. Această concluzie optimistă nu pare a fi însă confirmată de realitatea faptelor și cifrelor, periodic publicîndu-se noi informații cu privire la numărul persoanelor emigrate. Astfel, numai în intervalul unei singure luni (decembrie 1990), peste 2 300 de persoane au depus cerere de plecare definitivă din țară, alte cîteva mii așteptînd soluționarea cererilor depuse anterior, cea mai mare parte a acestora provenind din județele Sibiu, Timiș, Bihor, Cluj, Arad etc.

Pentru cercetarea științifică principala problemă care se ridică în privința estimării și evaluării fenomenului de emigrație în profil teritorial este de a stabili dacă plecările masive dintr-o serie de județe se datorează „încărcăturii” de emigranți nerezolvată în anii regimului de dictatură sau, dimpotrivă, există și se manifestă, în continuare, o „presiune” și o propensiune a populației din anumite zone și județe spre emigrație. În primul caz, dacă este vorba de o „încărcătură” a fluxului emigrațional din anii precedenți este de așteptat ca ea să descrească treptat, pe măsura absorbției lunare a persoanelor care doresc să părăsească țara. În cel de al doilea caz, numai pe baza unor investigații ample, desfășurate în județele cu indice de emigrație foarte ridicat, se va putea evalua corect mărimea și intensitatea fluxului emigrațional în funcție de anumiți indicatori comparabili, stabilindu-se dacă există sau nu o anumită „tradiție” sau „înclinație” a populației din anumite zone și județe față de fenomenul migrației în exterior.

2. Structura etnică (națională) a fluxului de emigranți

O dimensiune ce particularizează și individualizează și mai mult evoluția fluxului de emigranți în profil zonal este cea *etnică (națională)*, care relevă o neconcordanță netă între structura națională a populației și structura națională a fluxului de emigranți. Această neconcordanță este evidențiată de faptul că, deși populația de naționalitate germană și maghiară dețin ponderi de 1,6% și respectiv de 7,9% în ansamblul populației țării, acoperă împreună 84,81% din fluxul emigrațional, cu precizarea că populația de naționalitate maghiară se reproduce aproape identic ca pondere în structura emigranților în funcție de naționalitate (7,9% pondere în populația țării, raportat la 7,5% pondere în fluxul emigrațional în profil teritorial). În schimb, populația română, care reprezintă 89,0% în totalul populației, deține o pondere de 14,66% în fluxul emigrațional (pondere sensibil îmbunătățită de aportul de emigranți ce rezidențiază în municipiul București).

La nivelul zonei cu intensitate ridicată a fluxului de emigranți această neconcordanță este și mai evidentă, ceea ce se poate observa din tabelul 4.

Tabelul 4

Județul	Germani (%)	Români (%)	Maghiari (%)	Alte naționalități (%)	Total
Sibiu	93,76	5,51	0,58	0,12	100,00
Timiș	84,75	11,57	2,83	0,50	100,00
Arad	80,75	11,01	7,90	0,34	100,00
Brașov	85,65	10,92	3,03	0,40	100,00
Alba	92,09	6,63	1,21	0,07	100,00
Mureș	75,93	6,58	17,33	0,16	100,00
Satu Mare	58,09	6,37	35,36	0,18	100,00
Cluj	5,09	26,00	68,80	0,11	100,00
București	10,07	85,32	1,58	3,03	100,00

Analiza acestor ponderi conduce la următoarele constatări* :

a. cele mai ridicate ponderi ale populației de origine *germană* în fluxul de emigranți le dețin județele *Sibiu* și *Alba* (93,76% și respectiv 92,09%), iar cele mai scăzute județele *Cluj* și *Satu Mare* (5,09% și respectiv 58,90%);

b. în privința emigranților de naționalitate *română*, cele mai ridicate ponderi le dețin județele *Cluj* și *Timiș* (26,00% și respectiv 11,57%), iar cele mai scăzute județele *Satu Mare*, *Mureș* și *Alba* (6,37%, 6,58% și respectiv 6,63%);

c. în privința emigranților de origine *maghiară*, ponderile cele mai ridicate le dețin județele *Cluj* și *Satu Mare* (68,80% și respectiv 35,36%), iar cele mai scăzute județele *Sibiu* și *Alba* (0,58% și respectiv 1,21%); deci, acele județe care au ponderi ridicate ale populației de origine germană în fluxul emigrațional au și cele mai scăzute ponderi ale populației de origine maghiară și invers, județele cu pondere ridicată maghiară în fluxul de emigranți dețin și cele mai mici ponderi în rândul emigranților de origine germană;

d. o situație aparte o reprezintă municipiul *București*, unde se reproduce structura națională în privința populației române, care deține o pondere apropiată de cea pe care o are ansamblul populației țării, comparativ cu cea deținută în fluxul emigrațional (85,32%), în timp ce populația de origine germană atinge un procent de 10,07% în fluxul de emigranți, iar cea de origine maghiară doar 1,58%.

Avînd în vedere faptul că populația de origine română, germană și maghiară dețin ponderi diferite atît în privința ansamblului populației din aceste județe, cît și în privința originii etnice a emigranților, mai semnificativ apare indicatorul ponderii ei la 1000 de locuitori din aceeași categorie etnică. Calcularea acestui indice s-a făcut prin raportarea la datele existente în recensămîntul populației din 1977, situație ilustrată de tabelul 5.

Se poate observa că în privința emigranților de origine germană, în raport cu indicele mediu de emigrație la 1000 de persoane (care este de 56,20), există două județe (*Satu Mare* și *Alba*) în care acest indice atinge proporții îngrijorătoare (276,00 și respectiv 109,80 de emigranți germani la 1000 de locuitori de naționalitate germană). Același indice mediu de emigrare este depășit și de județele *Sibiu* și *Mureș* (73,16 și respectiv 56,26).

Tabelul 5

Județul	Germani	Români	Maghiari
Sibiu	73,16	1,10	2,03
Timiș	42,42	1,11	1,82
Arad	18,75	0,66	2,56
Brașov	57,54	0,52	0,98
Alba	109,80	0,23	0,62
Satu Mare	276,00	0,29	2,58
Mureș	56,25	6,27	0,54
Cluj	31,22	3,41	3,79

* În privința populației care s-a declarat de origine țigani, datele recensămîntului din 1977 sînt complet depășite și nu reflectă realitatea etnică.

Dacă acest indice se menține și în viitor, se pare că populația de origine germană din județele amintite își va diminua în mod considerabil ponderea în structura națională a populației.

Întrucât majoritatea emigranților de naționalitate germană și maghiară provine din județele cu intensitate ridicată în fluxul emigrațional, se ridică întrebarea dacă dimensiunea sau structura etnică a fenomenului analizat constituie, prin ea însăși, o particularitate specifică numai acestor județe și zone și dacă există motivații de natură istorică și culturală care pot explica dimensiunea predominant germană și maghiară a fluxului de emigranți?

Analiza istorică a comunităților și grupurilor de populație din aceste zone relevă, existența, începând cu perioada dualismului austro-ungar (1867—1918), unor fluxuri de emigrație, având ca țări de destinație Statele Unite, Canada, America de Sud. Făcând parte vremelnic din Imperiul austro-ungar, zona Transilvaniei și a Banatului a cunoscut un puternic curent emigrator, a cărui compoziție etnică era alcătuită predominant din populația de *origine română*. Principalele motive ale exodului peste hotare a românilor le-au constituit nedreptățile și privațiunile de ordin național, politic, economic și religios impuse de autoritățile acelor vremuri (după unele informații istorice, numai în perioada 1900—1920 au emigrat în SUA peste 137 000 de români, majoritatea provenind din mediul rural). Desăvârșirea Marii Uniri de la 1918, a statului național reîntregit și intrarea României în rîndul țărilor lumii cu un real regim parlamentar-constituțional a condus la diminuarea sensibilă a fluxului de emigranți de origine română. După instaurarea regimului totalitar comunist migrația spre exterior a populației din România este practic blocată pe considerente politice și ideologice. Începând însă cu deceniul 7 se constată reapariția migrației spre exterior direcționată spre țările Europei de vest, Statele Unite și Israel. Emigranții provin tot din aceleași zone și județe care au cunoscut în trecut un asemenea fenomen, însă de data aceasta compoziția sau coloratura etnică este diferită, fiind alcătuită preponderent din emigranți de origine germană și maghiară. Acest flux migrator spre exterior devine tot mai consistent, în perioada 1980—1988, pentru ca după înlăturarea regimului totalitar în decembrie 1989, el să capete caracterul unui exod masiv cu consecințe hemoragice în rîndul populației de naționalitate germană.

Deși din punct de vedere formal-juridic, motivele cele mai des invocate de persoanele emigrante se refereau la *reîntregirea familiei*, în realitate era vorba de o evaziune spre exterior pentru a se putea elibera de opresiunile și interdicțiile politice, economice și sociale impuse de sistemul totalitar. Iar faptul că în structura etnică a fluxului migrator există o covârșitoare majoritate de origine germană și maghiară se datorează existenței unei realități politice pe care populația română nu a putut să o invoce; reîntregirea familială-etnică și apartenența la o altă națiune și țară.

În același timp, părăsirea masivă de către populația de origine germană a unor județe (Brașov, Sibiu, Alba, Cluj, Timiș etc.) conduce la sensibile dezechilibre demografice, economice, sociale și culturale, unele cu consecințe ireparabile. Acest grup etnic, deși multă vreme s-a manifestat ca o entitate endogenă, are merite incontestabile în dezvoltarea vieții economice orășenești din Transilvania și Banat, orașele săsești acționînd ca „adevărate inimi economice care au pulsat în întreg spațiul românesc”.

Buni meșteșugari, agricultori și muncitori, sașii au menținut relații de bună conviețuire cu populația română din aceste zone, influențând benefic comportamentul și moravurile celor cu care au venit în contact. În pofida unor tendințe de endogrupare, comunitatea germană din Banat și Transilvania s-a dovedit a fi totuși flexibilă și deschisă în privința modernității, sașii fiind printre primii muncitori care s-au integrat în munca industrială (inclusiv sub forma navetismului) și au adoptat în mediul rural modele de viață urbane. Întrucît în multe zone populația de origine germană a reprezentat un anumit tip de comportament economic, civic, moral și cultural, exodul lor masiv s-ar putea transforma într-un fenomen de inducție sau imitație și pentru populația română. Nu puține implicații de ordin juridic și legislativ ridică acest exod în privința legii fondului funciar și a locuințelor, legi ce stau în atenția parlamentului țării.

3. Distribuția emigranților pe categorii de vîrstă

Acest indicator relevă o repartizare neuniformă a fluxului de emigranți în funcție de diferitele categorii de vîrstă, evidențiind o tendință mai pronunțată, spre emigrare a populației tinere, aflate în plenitudinea capacității de muncă, în raport cu populația care nu a atins sau a depășit perioada vîrstei de muncă. La nivelul județelor analizate proporțiile de emigranți furnizate de diferitele grupe de vîrstă sînt evidențiate de tabelul 6.

Tabelul 6

Județul	Categorii de vîrstă							Total
	sub 18 ani	19—25	26—30	31—40	41—50	51—60	—60	
Sibiu	27,14	12,23	7,71	16,91	9,18	15,22	11,61	100,00
Timiș	21,27	8,51	6,02	17,51	10,06	15,68	20,95	100,00
Arad	20,28	7,94	5,96	17,09	9,11	18,00	21,62	100,00
Brașov	27,19	12,46	7,98	18,46	9,39	13,82	10,70	100,00
Alba	25,62	11,53	7,24	15,75	9,42	16,35	14,09	100,00
Satu Mare	39,57	10,66	8,14	16,27	9,73	8,89	6,74	100,00
Mureș	20,36	16,95	6,81	17,11	10,68	17,18	11,61	100,00
Cluj	33,37	16,14	7,47	19,18	15,17	4,88	3,79	100,00
București	32,57	12,37	6,85	23,71	12,61	5,88	6,01	100,00

Din acest tabel rezultă următoarele constatări:

1. categoria cea mai tînără de populație (sub 18 ani) furnizează proporții ridicate în fluxul de emigranți, care la nivelul județelor analizate oscilează între 20,28% (ponderea cea mai scăzută înregistrată în județul Arad) și 39,57% (ponderea cea mai ridicată înregistrată în județul Satu Mare);

2. grupa de vîrstă aflată în plină activitate de muncă (între 19—60 ani) furnizează cele mai ridicate procente în ansamblul fluxului de emigranți în toate județele analizate, ponderi care ating uneori peste 60,00% din totalului populației emigrate;

3. grupa de vîrstă inactivă (peste 60 de ani) deține ponderi ce ating o pătrime din fluxul de emigranți doar în județele Arad și Timiș, în rest neavînd ponderi semnificative.

Această situație este mai bine evidențiată dacă analizăm distribuția fluxului de emigranți în funcție de aceste 3 categorii de vîrstă : sub 18 ani, între 19—60 de ani și peste 60 de ani, fapt ilustrat în tabelul 7.

Tabelul 7

Județul	Grupa de vîrstă			Total
	sub 18 ani	19—60 ani	peste 60 ani	
Sibiu	27,14	61,25	11,61	100,00
Timiș	21,27	57,78	20,95	100,00
Arad	20,28	58,70	21,62	100,00
Brașov	27,19	62,11	10,70	100,00
Alba	25,62	60,29	14,09	100,00
Satu Mare	39,57	53,69	6,74	100,00
Mureș	20,36	68,03	11,61	100,00
Cluj	33,57	62,81	3,79	100,00
București	32,57	61,42	6,01	100,00

Din acest tabel rezultă că județele care dețin ponderile cele mai ridicate în fluxul de emigranți în cadrul grupelor de vîrstă sub 18 ani și între 19—60 de ani, dețin cele mai mici ponderi în privința emigranților peste 60 de ani și invers, județele cu ponderi scăzute în emigranții situați în grupele de vîrstă sub 18 ani și între 19—60 de ani, dețin cele mai ridicate ponderi în rîndul emigranților care au depășit vîrsta de 60 de ani. Pe această bază se poate constata că județele *Sibiu*, *Brașov*, *Satu Mare*, *Cluj* și *municipiul București* sînt cele mai afectate de emigranții aflați la vîrsta capacității optime de muncă (între 19—60 de ani), în timp ce județele *Timiș*, *Arad* și *Alba* sînt afectate prin plecarea în exterior a persoanelor inactice, care nu mai sînt încadrate în muncă (peste 60 de ani).

Această situație este mai bine evidențiată prin compararea indicilor de emigrare la 1000 de locuitori pe cele trei categorii de vîrstă atît la nivelul eșantionului analizat, cît și la nivelul tuturor persoanelor care au părăsit țara în cursul anului 1990, ceea ce rezultă din tabelul 8.

Din acest tabel rezultă că județele *Sibiu*, *Satu Mare*, *Mureș*, *Cluj* și *municipiul București* dețin ponderile cele mai ridicate în privința indicelui de emigrație la 1000 de locuitori în cadrul grupei de vîrstă 19—25 ani, în timp ce județele *Timiș*, *Arad* și *Alba* se situează pe primele locuri în privința indicelui de emigrație la 1000 de locuitori din cadrul grupei de vîrstă de peste 60 de ani, ceea ce poate determina, în viitor, anumite dezechilibre demografice privind reproducerea populației mai ales a forței de muncă din aceste zone.

4. Distribuția pe categorii ocupaționale

Cea mai mare parte dintre emigranți (peste o treime) este deținută de categoria *muncitorilor* care, făcînd parte din forța de muncă calificată în diverse profesii, este și cea mai solicitată în afara țării. O pondere impor-

Tabelul 8

Județul	Indicele de emigrare la populația eșantion			Indicele de emigrare la toată populația emigrată		
	0—18 ani	19—25	+ 60 ani	0—18 ani	19—60	+ 60 ani
Sibiu	11,42	16,35	12,16	34,26	49,05	36,48
Timiș	4,99	6,86	8,32	14,97	20,58	24,96
Arad	3,34	4,96	5,13	10,02	14,88	15,39
Brașov	2,94	3,54	2,94	8,82	10,62	8,82
Alba	2,46	3,58	2,75	7,38	10,74	8,25
Satu Mare	2,95	2,64	1,26	8,85	7,92	3,78
Mureș	1,32	2,72	1,48	3,96	8,16	4,44
Cluj	1,39	1,44	0,30	4,17	4,32	0,90
București	0,89	0,57	0,26	2,67	1,71	0,78

tantă o dețin *elevii* (proape o pătrime) care părăsesc țara împreună cu părinții. De asemenea, *pensionarii* și *casnicele* reprezintă peste o pătrime din totalul emigranților, în timp ce *persoanele fără ocupație* dețin proporții în jur de 15%.

Aceste ponderi nu sînt însă distribuite uniform la nivelul diferitelor județe cu intensitate ridicată în fluxul emigrațional, fapt ilustrat de tabelul 9.

Tabelul 9

Județul	Categoria ocupațională (profesională)										
	Muncit.	Agric.	Funct.	Tehn.	Super.	Elevi	Stud.	Pens.	Casn.	Fără	Alte
Sibiu	35,31	1,82	0,84	1,68	2,69	17,83	0,23	9,44	9,34	18,33	1,5
Timiș	36,46	1,36	1,48	1,40	5,21	14,18	0,08	15,65	10,60	13,05	0,5
Arad	35,17	4,38	0,64	1,46	3,35	13,76	—	17,70	10,96	10,78	1,9
Brașov	31,84	0,87	1,53	3,15	5,57	19,03	0,30	8,55	9,69	17,31	2,16
Alba	34,97	3,84	0,60	1,36	2,71	17,86	0,15	11,68	8,74	16,43	2,6
Satu Mare	23,19	4,86	1,87	2,89	4,30	21,98	0,74	6,92	5,79	16,20	1,26
Mureș	32,81	5,49	1,08	2,39	3,56	21,20	0,15	7,19	11,30	11,68	1,1
Cluj	29,03	0,21	0,97	3,68	12,78	26,11	1,08	3,57	4,98	15,22	2,1
București	14,79	—	2,72	4,60	25,24	23,18	1,57	4,40	5,82	14,61	2,8

Analiza acestui tabel conduce la următoarele constatări :

1. la nivelul județelor investigate, *categoria muncitorilor* deține ponderi ridicate, care oscilează între 30—35% din totalul emigranților, excepție făcînd municipiul București unde ponderea acesteia este în jur de 15% ;

2. *categoria agricultorilor, funcționarilor și tehnicienilor* deține ponderi nesemnificative în fluxul de emigranți la nivelul tuturor județelor amintite ;

3. personalul cu *studii superioare* deține ponderi importante în fluxul emigrațional în județul Cluj (12,78%) și municipiul București (peste o pătrime) ;

4. *categoria elevilor* deține ponderi ridicate în județele Sibiu, Brașov, Satu Mare, Mureș, Cluj și municipiul București, ceea ce se corelează cu ponderea ridicată a persoanelor în vîrstă de la 0—18 ani în aceste județe în fluxul emigrațional;

5. *pensionarii și casnicele* dețin ponderi mai ridicate în județele Timiș, Arad și Alba, ceea ce se corelează cu proporția ridicată a persoanelor în vîrstă de peste 60 de ani din aceste județe în totalul celor care migrează în exterior;

6. atrage atenția ponderea ridicată a emigranților *fără ocupație*, care în unele județe depășește proporția de 15% din totalul celor care părăsesc definitiv țara.

Întrucît nu există date statistice privind ponderea diferitelor categorii ocupaționale la nivelul județelor investigate, pentru a putea estima indicele de emigrație la 1000 de locuitori din aceeași categorie ocupațională, ne-am concentrat analiza asupra a două dintre aceste ocupații: elevii și cadrele cu pregătire superioară.

În privința *elevilor* s-a putut estima indicele de emigrație ce revine la 1000 de elevi pe fiecare județ, care evidențiază o concordanță între acest indice și cel calculat la 1000 de locuitori în vîrstă de la 0—18 ani, fapt ilustrat de tabelul 10.

Tabelul 10

Județul	Indicele de emigrație la 1 000 de persoane din grupa 0—18 ani	Indicele de emigrație la 1 000 de elevi
Sibiu	11,42	11,64
Timiș	4,99	5,32
Arad	3,34	3,66
Brașov	2,94	2,99
Alba	2,46	2,93
Satu Mare	2,95	2,75
Mureș	1,32	2,25
Cluj	1,39	1,70
București	0,89	0,86

În privința emigranților cu studii superioare, ponderea cea mai ridicată (57,20%) o dețin *inginerii*, urmată de cea a profesorilor și a medicilor. În ansamblul județelor analizate, ponderile cele mai ridicate în privința emigranților cu studii superioare le dețin *municipiul București, Cluj, Timiș, Sibiu și Brașov*.

Nedisponind de date privind numărul de ingineri, profesori și medici ce revin la 1000 de locuitori din aceste județe, am calculat numărul de persoane cu studii superioare ce revin la 1000 de emigranți din aceste județe, pe cele trei ocupații amintite, rezultînd următoarea situație: numărul de persoane cu studii superioare la 1000 de emigranți reprezintă 32,97, din care: 18,85 *ingineri*, 8,23 *profesori* și 5,89 *medici*. Acești indici prezintă însă oscilații sensibile la nivelul diferitelor județe, ceea ce rezultă din analiza tabelului 11:

Tablul 11

Județul	Indicele de emigrație al persoanelor cu studii superioare la 1000 emigranți	Ingineri (indice) %	Profesori (indice) %	Medici (indice) %
Sibiu	13,63	6,96	5,98	0,69
Timiș	30,63	15,53	8,08	7,02
Arad	18,99	11,23	2,58	5,18
Brașov	31,57	16,22	9,21	6,14
Alba	18,83	8,28	7,53	3,02
Satu Mare	60,80	36,48	11,23	13,09
Mureș	21,67	10,06	5,42	6,19
Cluj	75,83	29,26	21,66	24,91
București	123,70	92,78	18,19	12,73

Rezultă că municipiul *București* și județele *Cluj*, *Mureș*, *Satu-Mare*, *Brașov*, și *Timiș* dețin cei mai ridicați indici de emigrație în privința persoanelor cu studii superioare la 1000 de emigranți, cu mențiunea că *județul Cluj* se remarcă printr-o repartizare relativ uniformă a indicilor de emigrație la ingineri, profesori și medici. Din categoria celor cu pregătire superioară, emigrează în special inginerii și profesorii, urmați de medici, cercetători, economiști, juriști și arhitecți. Dincolo de aceste cifre, considerăm că mobilitatea destul de accentuată a persoanelor cu calificare superioară reprezintă o problemă socială cu profunde implicații socioeconomice și culturale, care trebuie să producă îngrijorări legitime factorilor de răspundere din aceste județe, dat fiind costul social ridicat al pregătirii unor specialiști și practicieni în domeniile industriei, învățămîntului, medicinei, arhitecturii, economiei etc.

5. Motivele emigrării și țara de destinație

Un ultim indicator ce caracterizează evoluția fluxului de emigranți în profil teritorial se referă la motivele părăsirii definitive a țării și zona de destinație. Până în prezent, datele statistice nu ne oferă decât indicații privind *motivele formale* (juridice) invocate de diversele persoane care au emigrat sau care au depus cerere de emigrare. Încercînd o ierarhizare a acestor motive, rezultă că într-o proporție covârșitoare, majoritatea celor care emigrează invocă *reîntregirea familiei* (aproximativ 96,60%), prin plecare la părinți, copii, frați (surori), bunici (unchi, mătuși, veri). Doar un procent nesemnificativ (de 1,27%) invocă drept motiv al emigrării căsătoria, iar 2,13% emigrează în străinătate fără a avea nici un fel de rudă în afară. Numărul extrem de ridicat al celor care invocă ca motiv principal al emigrării reîntregirea familiei poate fi corelat, parțial, cu coloratura etnică a celor care migrează în exterior. În același timp, această standardizare și uniformizare a motivațiilor emigrării credem că își are semnificația și în rezerva manifestată de cei care depun cerere de plecare în legătură cu dezvăluirea unor aspecte mai delicate privind neîmplinirile sau insatisfacțiile de natură economică, socială și individuală.

Rezultă că motivele formal-legale trebuie considerate doar ca simptome ale unor situații problematice pentru cei ce se hotărăsc să emigreze și nu sînt considerate ca indicatori „obiectivi” după care putem evalua migrația în exterior a populației. De altfel, chiar dacă pînă în prezent, marea majoritate a emigranților se stabilesc în Germania (78%) și Ungaria (9%), atrage atenția proporția din ce în ce mai crescîndă a celor care se stabilesc în Statele Unite, Canada, Suedia, Australia ceea ce impune desfășurarea unor investigații sociologice în rîndul persoanelor care doresc să emigreze, privind motivele *reale* ale părăsirii definitive sau temporare a țării.

6. Concluzii și soluții preliminare

Ca act de decizie individuală, generat de o serie de condiții de natură economică, socială sau politică, ca și de multiple necesități, constrîngerii și oportunități cu caracter familial sau social, migrația spre exterior reprezintă un tip de răspuns specific al individului la problemele impuse de un complex de factori individuali sau generali. Așa cum apare definitiv pe plan internațional, fenomenul migrației externe reprezintă o mișcare permanentă sau regulată a unor grupuri, mai mult sau mai puțin atinse, de populație spre zone caracterizate prin facilități economico-sociale și culturale, superioare, în general, mediului de origine al migrantului.

Motivațiile actului migrațional sînt deosebit de complexe, implicînd nu atît factori singulari sau aleatori, cît seturi de factori cu caracter personal, familial sau social atît la origine, cît și la destinație. Din punct de vedere al caracteristicilor sale intrinseci, migrația externă are prioritar un caracter economic și psiho-social, fiind influențată atît de oportunitățile la care emigrantul aspiră și dorește să le dobîndească în țara de destinație (venituri, locuință, mod de viață superior etc.), cît și de o serie de motivații cu caracter religios sau politic. Percepția acestor oportunități și invocarea motivelor de plecare variază în funcție de factorii dependenți de poziția socială a persoanei, de personalitatea sa distinctă, nivelul său de educație, instrucție, calificarea profesională, influențele familiale și cele cultural-comunitare etc. O asemenea percepție are un caracter predominant *selectiv*, implicînd compararea avantajelor mediului de destinație cu dezavantajele mediului de origine și influențele exercitate asupra acestei percepții de grupul social au familial din care face parte emigrantul.*

Ca puternic factor de schimbare socială, mobilitatea geografică inter-țări și la nivel interzonal reprezintă un fenomen normal pentru toate societățile cu regimuri politice democratice. Societăți „statice” în care

* În literatura de specialitate, selectivitatea percepției emigrantului asupra oportunităților caracteristice mediului de origine este explicată prin așa-numita teorie „push-pull” (respingere-atractie), care pleacă de la ipoteza că actul de migrație se datorează diferențelor existente din punct de vedere economic și social între zona de origine și cea de destinație, migrantul părăsind-o pe prima din cauza condițiilor nefavorabile (push = respingere) și optînd pentru ultima datorită unor condiții care-l atrag (pull = atracție).

nu se înregistrează fluxuri migraționale spre exterior — subliniază demografii și specialiștii domeniului — nu există, ele reprezentînd un „mit” tributar perspectivei funcționaliste, care privește societatea ca fiind integrată din punct de vedere „natural” și care califică conduita migrantă ca fiind „deviantă”, asociind-o fenomenelor de dezorganizare și inadap-tare socială ce amenința „armonia” și „stabilitatea” societății.

În țara noastră, fluxul migrațional extern se manifesta în prezent pe fondul unei largi permisivități, urmînd constrîngerilor și interdic-țiilor de tot felul din perioada dictaturii. Fenomenul capătă astăzi o amploare crescîndă, chiar dacă reprezintă în mare parte consecința unor factori caracteristici perioadei anterioare.

Ceea ce trebuie subliniat, în primul rînd, din punct de vedere can-titativ și calitativ, este *dimensiunea etnică* a acestui fenomen, în măsura în care în fluxul migrațional extern sînt cuprinse mari mase de populație aparținînd, în majoritate, naționalității germane și maghiare. Estimă-rile făcute de noi indică că, dacă tendințele migraționale ale acestor gru-puri etnice vor continua în aceleași proporții, în cîtiva ani (2—3) acestea își vor diminua populația la o proporție nesemnificativă în ansamblul populației țării.

În al doilea rînd, trebuie evidențiat *caracterul selectiv* al fluxului migrațional în măsura în care acesta cuprinde, cu precădere, grupe ti-nere și mediane de populație, în cea mai mare parte de sex feminin, aflate la vîrsta deplinei lor capacități productive și încadrate, în proporții ri-dicate în populația activă a țării. Pleacă, mai cu seamă, muncitorii, elevii și studenții, dar și categoriile profesionale cu nivele medii și superioare de calificare. Principalele țări de destinație sînt Germania și Ungaria, dar și alte țări din Occident. În acest flux este atrasă, mai cu seamă, populația din vestul și centrul țării, din județele limitrofe Iugoslaviei și Ungariei.

În al treilea rînd, dar nu în ultimul rînd, trebuie evaluate *efectele de natură economică, politică și spirituală* produse de fluxul migrațional și care se reflectă direct în costurile sociale ridicate, în scăderea venitului național și a avuției sociale.

Pentru cercetarea științifică, fenomenul emigrației ridică multiple aspecte vizînd estimarea și evaluarea atât a consecințelor disfuncționale, negative, cît și a celor funcționale, pozitive în plan economic, demografic, social, cultural etc. Dacă aspectele disfuncționale vizează cu precădere, măsurarea costurilor sociale ridicate datorită transferului de forță de muncă calificată în exterior, ca și evaluarea consecințelor privind deter-minarea structurii demografice, cele funcționale încearcă să evidențieze avantajele privind realizarea intereselor și satisfacțiilor individului prin stabilirea, temporară sau definitivă, în zone mai dezvoltate economic și cultural. Pentru că, în cele din urmă migrația în exterior reprezintă o experiență de viață care, în caz de reușită, conduce la creșterea bună-stării individului și familiei acestuia, la acumularea de cunoștințe pro-fesional-culturale și de capital bănesc, care pot fi utilizate, în caz de re-venire în țara de origine, în scopuri productive. Eșecul acestei experiențe poate conduce însă la fenomene de neintegrare, inadap-tare, marginali-zare, demoralizare și chiar devianță pentru anumiți indivizi care emi-grează.

Pentru organele și organizațiile statului, problema emigrației nu trebuie pusă în termenii stopării sau întreruperii, prin mijloace administrative, a dorinței și motivației firești a anumitor persoane de a migra în exterior, ci în sensul *cunoașterii*, în primul rând, atât a dimensiunilor reale ale fenomenului (adevărată „cifră neagră” a emigrației), cât și a cauzelor și condițiilor generale și individuale care determină sau favorizează emigrația, în vedere adoptării unor soluții adecvate de natură economică, socială, culturală, care să contribuie fie la temporizarea, fie la stabilirea fenomenului între anumite limite considerate ca dezirabile pentru societate.

Din acest punct de vedere, considerăm că măsurile ce vor fi adoptate trebuie să vizeze, pe de o parte, *soluții de natură tehnică-organizatorică*, iar pe de altă parte, *propuneri de lege ferenda* în domeniul stimulării și protejării individului și inițiativei particulare în toate domeniile vieții sociale.

Între măsurile *tehnico-organizatorice*, sugerăm ca fiind mai importante următoarele :

1. alcătuirea unei *subcomisii parlamentare* privind problemele emigrării, avînd rol de coordonare, mediere și cooperare cu și între toate organismele interesate, direct și indirect, de migrația în exterior a persoanelor și de protecția dreptului de emigrare ;

2. inițierea, sub egida acestei comisii, a unor *investigații ample* la nivel național, zonal și local, cu caracter interdisciplinar (economice, culturale, sociologice, psihologice etc.), în vederea evaluării corecte a volumului de persoane care au emigrat definitiv sau temporar și a cunoașterii motivației reale a fenomenului migrației în exterior ;

3. întreprinderea unor *anchete sociologice* care să identifice sectoarele economice cu „risc ridicat” în privința emigrării, precum și instituțiile (în special cele din domeniile învățămîntului, cercetării, proiectării, sănătății publice etc.) în care există un volum mare de persoane care intenționează să emigreze definitiv sau temporar ;

4. simplificarea și standardizarea regimului eliberării pașapoartelor, prin eliberarea unui *singur tip de pașaport* pentru cetățenii români care efectuează excursii sau călătorii în străinătate, renunțîndu-se fie la pașaportul turistic, fie la cel de serviciu. Acest pașaport unic va trebui să fie însoțit de introducerea unei fișe sau cartele codificabile, cuprinzînd date și informații despre titular, care pot fi introduse pe calculator, în vederea cunoașterii tuturor intrărilor și ieșirilor efectuate în decurs de un an. Fișa sau cartela codificabilă nu trebuie considerată ca un mijloc de supraveghere sau control asupra liberei deplasări a persoanelor, ci o formă de instrumentare științifică a volumului real al plecărilor și venirilor în țară a cetățenilor români ;

5. implementarea unui *sistem informațional* de prelucrare a tuturor intrărilor și ieșirilor din țară (pe baza datelor din fișa individuală de pașaport), cu terminale la toate punctele de trecere a frontierelor țării, care să fie puse sub controlul subcomisiei parlamentare pentru problemele emigrării și Direcției de pașapoarte, evidența străinilor și controlul trecerii frontierei.

În *plan legislativ*, măsurile vizează următoarele aspecte :

1. multiplicarea formelor de *sanctiune premială* a persoanelor, prin acordarea de stimulente materiale producătorilor și întreprinzătorilor particulari care dovedesc stabilitate, inițiativă și creativitate în tranzacțiile sau afacerile cu parteneri străini sau autohtoni în domeniile deficitare sau neacoperite încă economic;

2. măsuri legislative de protecție și stimulare socială a specialiștilor cu înaltă calificare din domeniile proiectării, cercetării, învățămîntului, sănătății, acordarea unor salarii și premii substanțiale valorilor autentice, scutiri de taxe și impozite, facilități în transport etc.;

3. elaborarea unei *legislații privind încadrarea tineretului*, care să prevadă avantaje și facilități economice, sociale și culturale pentru tinerii care se angajează în muncă și familiile acestora (salariu, locuință, mașină etc.), în schimbul angajării lor ferme că vor munci în țară și nu vor emigra o anumită perioadă, în caz contrar urmînd să suporte contravaloarea bunurilor și penalitățile respective.

Reprezentînd o problemă socială ce suscită, în prezent nu numai interesul opiniei publice, dar și al multor organizații și formațiuni, al mass-mediei, fenomenul emigrației trebuie analizat cu toată obiectivitatea și probitatea denotologică a cercetătorului și delimitat, pe cît posibil, de problemele politice sau ideologice ale partidelor și grupărilor de tot felul. El nu trebuie să devină, în nici-un caz, obiectul de manifestare a unor tensiuni și nemulțumiri politice și nici o sursă de capital moral sau electoral pentru diversele formațiuni politice. Totodată, adoptarea unor soluții realiste în domeniul emigrării trebuie să evite atît declanșarea unei campanii pro sau contra în rîndul opiniei publice, cît și nașterea unor speranțe într-o rezolvare imediată și echitabilă a diferitelor aspecte contradictorii privind fenomenul emigrației.

februarie 1991

Dr. DAN BANGIU